

چالش های فضای مجازی نظام آموزشی در شرایط کرونا (با تأکید بر زبان و ادبیات فارسی)

۱. پارسا التیامی نیا*؛ ۲. پریسا طاهری

۱. دبیر ادبیات فارسی ایرانشهر

۲. دانشجوی آموزش ابتدایی ایرانشهر

چکیده

در دنیای امروز که اطلاعات روز به روز، نو می شود و سرعت تولید آن در چشم بر هم زدنی کاهش می یابد، مسئله افزایش متقاضیان آموزش و همچنین پیشرفت در فناوری اطلاعات و ارتباطات سبب ایجاد نگرشی جدید در امر آموزش و شیوه های آن شده است. یکی از جدیدترین نتایج دگرگونیهای اخیر، آموزش از طریق فضای مجازی است. به کارگیری فضای مجازی با همه گیری ویروس کرونا، در تمامی سطوح طی دو سال اخیر، نمود بیشتری پیدا کرده است. در این میان یکی از عرصه ها که به شدت دستخوش تغییرات زیادی گردیده، زبان و ادبیات فارسی است. لذا در این مقاله نیز تلاشها بر این بوده تا ضمن بررسی چالشهای فضای مجازی نظام آموزشی در شرایط کرونا، به طور اخص بر روی آثار آموزش از طریق فضای مجازی بر زبان و ادبیات فارسی تأکید دارد. جهت تحقق این مهم، از روش کتابخانه ای و اسنادی است و نوع تحقیق، توصیفی-تحلیلی است که با بررسی مجموعه پژوهش های صورت گرفته در این خصوص، مبادرت شده است. نتایج بررسی نشان می دهد؛ فضای مجازی بر قواعد نوشتار زبان و ادبیات فارسی، ساختمان واژه ها، ساختمان جملات و قواعد دستور زبان فارسی به شدت تاثیر گذاشته است و در خلال این تاثیرات مخرب، باعث افزایش به کارگیری از واژه های بیگانه به جای واژگان زبان و ادب فارسی شده است و غلطهای املایی را به میزان زیادی، افزایش داده است که در این خصوص، راهکارها و اقداماتی ارائه گردیده است.

کلید واژه: فضای مجازی، فناوری، زبان و ادبیات فارسی، کرونا، غلطهای املایی.

مقدمه

بشر همواره در طول زندگی خود، در حال فراگیری و کسب دانش بوده که با گسترش فناوری، مقوله آموزش نیز از آن بی بهره نمانده و گام به گام با فناوری ها هماهنگ و تقویت گردیده است؛ بنابراین تحصیل کردن یکی از نیازهای اساسی اوست و بدیهی است که برای زندگی در جامعه پیشرفته امروز که اطلاعات دم به دم در حال تغییر و پیشرفت است، انسان بی خبر از این تغییرات انسانی بی ثبات و جدا مانده از جامعه محسوب می شود. از طرف دیگر با افزایش جمعیت، جامعه نمی تواند پاسخگوی تمامی افراد به آموزش باشد؛ بنابراین باید راهبردی یافت که با کم ترین هزینه، آموزش برای همگان میسر شود (خامه گر، ۱۳۸۶، ص ۱۷). آموزش از راه دور به ویژه به کمک رایانه پاسخی مناسب به این نیاز محسوب می شود که این خود یکی از مزایای غیر قابل انکار این شیوه آموزش به شمار می رود. بدیهی است که اینگونه آموزش هنوز هم دارای نقصها و کمبودهایی است و باید گام به گام با مطالعه و بررسی ارزشیابی آن در جهت رفع آنها کوشید. البته آموزش مجازی از طریق اینترنت یا آموزش الکترونیکی در ایران صنعتی نو پا در تکنولوژی آموزش از راه دور است، بنابراین مراکز و مؤسسات آموزشی به ویژه دانشگاه ها در تلاش اند تا هر چه سریع تر آموزش ها را با ساختاری استاندارد و متناسب با کشور خودمان ارائه دهند

* نویسنده مسئول، parsa.eltyami1@gmail.com

(پیشواپی، ۱۳۸۷، ص ۲۱). در جهان امروز پیشرفت تکنولوژی در زمینه ارتباطات و انتقال اطلاعات باعث به وجود آمدن تعاملات ارتباطی زیادی در سراسر جهان شده است. مشکل مدیریتی در عرصه اینترنت از ابتدای شکل گیری این شبکه تاکنون به صورت معضلی پایدار ذهن بسیاری از اندیشمندان، سیاستمداران و برنامه ریزان کشورهای مختلف را درگیر کرده است (حبی، ۱۳۹۲، ص ۴۷).

در این میان، ادبیات هر کشوری، شاخصه اصلی ارزیابی فرهنگ و تمدن آن ملت به حساب می آید؛ چرا که تنها عرصه ی ادبی است که همه ی جنبه های ذوقی نظیر موسیقی، دین، فلسفه، عرفان و تاریخ در آن بازتاب می یابد. در حقیقت ادبیات بیان زیبایی مفاهیم ذهنی و احساسهای درونی و اندیشه های بشری در قالب نافذ و گیرا است و چون از زیبایی برخوردار است، مردم را به سوی خود جذب می کند. (دارابی، ۱۴۰۰، ص ۲) به نوعی می توان گفت که، مهمترین شاکله ی هویت فرهنگی ما ایرانیان زبان و ادبیات فارسی است که با پیشینه ی هزار و چند صد ساله اش، میراث معنوی همه ی اقوام ایرانی در این سرزمین کهن به شمار می رود، در سطح سیاسی و بین المللی هم، این ادبیات ماست که هویت ما را به طور مستمر در سطح وسیع محفوظ داشته است، اهمیت ادبیات فارسی قوی است که همگی بر آنند و اهدافی که برای درس ادبیات فارسی بر شمرده اند نیز، گویای همین مطلب است. (تاکلی و دیگران، ۱۳۸۵، ص ۵۵)

با تمامی تفاسیر، با توجه به شیوع ویروس کرونا و عدم برگزاری کلاسهای حضوری و فیزیکی در مدارس، آموزش مجازی با داشتن امکانات ارتباطی کافی و با اتصال به شبکه های ملی و جهانی، ارتباط معلم و دانش آموز را با یک دیگر و دسترسی آنان را به منابع عظیم علمی و محتوای آموزشی فراهم می کند. در آموزش مجازی یکی از هدف های عالی نظام تعلیم و تربیت، افزایش کیفیت یادگیری دانش آموزان و رشد علمی و فرهنگی آنان میباشد. استفاده از آموزش الکترونیکی و فناوریهای نوین آموزشی در مدارس و بهره گیری از آنها در مراکز آموزشی، هرچند که نمیتواند تنها ابزار مقابله با تهدیدها و رهایی از امواج خروشان تغییرات پرشتاب جامعه بشری باشد، اما به محیطهای آموزشی نوید میدهد که با استفاده مستمر از این فناوری حداقل در امر آموزش گامی موثر بردارند (جانقربان، ۱۳۹۶)

ولی از آنجایی که زبان فارسی به کارگرفته شده در این فضاها دارای معایب و اشکالات اساسی است. این معایب یا ناشی از ناآگاهی از قواعد ساختار زبان فارسی، یا ناشی از اشکالات منطقی، بلاغی، تلفظی و بیانی است. با توجه به رواج سریع الگوهای زبانی غیرمعیار، شناخت و بررسی آنها ضروری است، چرا که هرچه الگوهای زبانی غیرمعیار بیشتر رواج پیداکنند به مرور زمان به عنوان الگوهای معیار پذیرفته میشوند. در نتیجه زبان دچار نقص می شود و اگرچه در ظاهر بتواند به نقش ارتباطی خود ادامه دهد اما قواعد آن دگرگون و احتمالاً صرف و نحو آن دچار اشکال میشود. اولین قدم در این مهم آگاهی دادن از نوع خطاها به کاربران است و در وهله بعد این ناهنجاریهای زبانی باید در صورت امکان کنترل شوند و یا الگوهای معیار جایگزین آنها شوند. (هدایت مفیدی، ۱۳۹۶، ص ۶۶) بر این اساس این مقاله در پی این بررسی چالش های فضای مجازی در شرایط کرونا در درس فارسی می باشد که برای این مهم از پژوهش های مختلف، یاری جسته و این مسأله را مورد واکاوی قرار داده است.

ضرورت و اهمیت بررسی موضوع

امروزه فناوریهای نوین، فضا و موقعیتی را در عرصه فناوری و اطلاعات در جهان کنونی ایجاد نموده که به هیچ عنوان توجیهی برای چشم پوشی و نادیده انگاشتن آن وجود ندارد، از طرفی گسترش روزافزون و همه جانبه و نیز حضور بسیار فراگیر آن در تمام زوایای پنهان و آشکار جوامع انسانی موجب شده تا از آن برای تبادل اطلاعات و انتقال مفاهیم و محتوای هدفمند، بهره گیری شود. وجود محتوا و مطالب برای هر سلیقه و ذوقی از هر قشر و صنف، در مقاطع سنی مختلف از کودک گرفته تا افراد مسن و نیز سهل الوصول بودن و دسترسی آسان به اطلاعات و ارزانی و سادگی در برقراری ارتباط با کاربران از هر فکر و عقیده و مذهب موجب شده تا نوع جدیدی از مفاهیم ارتباط و تعامل بین اقوام و جوامع مختلف بشری در این فضای مجازی شکل گیرد. (آشنا، ۱۳۸۰، ص ۲۳۵) در این میان با توجه به اهمیت درس فارسی در ساختار آموزش و تعلیم و تربیت و از طرفی با توجه به اینکه این زبان، زبان رسمی کشور است و تغییرات و تحولات که طی سالهای گذشته از طریق فضای مجازی بر زبان و ادب فارسی، حکمفرما شده است، ضروری می نماید این مسأله مورد واکاوی بیشتر قرار گیرد و تلاشها نیز برای رفع این مساله و غنای زبان و ادبیات فارسی، صورت گیرد.

روش‌شناسی تحقیق

در این تحقیق با توجه به موضوع تحقیق، روند بررسی و تحلیل کتابخانه‌ای-اسنادی است. نوع تحقیق توصیفی-تحلیلی است و این کار با استفاده از منابع مختلف، کتب، پایان نامه، مقالات پژوهشی صورت گرفته است. در پایان نیز بر مبنای مطالب نظری جمع‌بندی و راهکارهای پیشنهادی، بیان می‌گردد.

پیشینه تحقیق

معطی (۱۳۸۹)؛ در پایان نامه با عنوان: بررسی فرصت‌ها و تهدیدهای کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات و راهبردهای آن در تعلیم و تربیت، نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که مهمترین پیامدهای این فناوری، ایجاد جامعه اطلاعاتی، پیدایش سواد اطلاعاتی، جهانی شدن، تغییر ماهیت و مفهوم دانش، یکسان سازی دانش و اطلاعات، شکل‌گیری فضای رزوماتیک، پیدایش فرامتن و تضعیف نقش و جایگاه متن می‌باشد. با توجه به نتایج حاصل از پژوهش در می‌یابیم که ورود فناوری اطلاعات و ارتباطات به حوزه تعلیم و تربیت هم می‌تواند به عنوان یک فرصت و هم به عنوان یک تهدید قلمداد شود و ما باید برای مقابله با تهدیدات در این حوزه راهبردهایی را هم در سطح کلان کشور و هم به شکل کاربردی ارائه دهیم.

نورمحمدی (۱۳۹۰)؛ در پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی نقش فناوری اطلاعات در تعلیم و تربیت از منظر فیلسوفان پست مدرن، هدف تحقیق حاضر بررسی نقش فناوری اطلاعات در تعلیم و تربیت از منظر متفکران پست مدرن بوده است و از دیدگاه سه تن از آن‌ها (فوکو، لیوتار و دریدا) به نقش فناوری اطلاعات در زندگی، تعلیم و تربیت و برنامه درسی (بر مبنای الگوی برنامه درسی اگر) توجه شده است. در گذری کوتاه بر پاسخ‌ها می‌توان بیان کرد که، در حالی که از نگاه لیوتار می‌توان به اطلاعاتی شدن دانش به عنوان یک تهدید نگریست و از دیدگاه فوکو، بکارگیری فناوری اطلاعات در جهت ایجاد سراسرین را خطری برای آزادی و خلاقیت افراد فرض نمود؛ از دیدگاه دریدایی، فناوری اطلاعات می‌تواند حضور «دیگری» را در صحنه‌ی اجتماع تسهیل نماید.

آصفی و ایمانی (۱۳۹۱)؛ در پژوهشی با عنوان: چالش‌های فناوریهای نوین در معماری و تعامل آن با ارزشهای معماری اسلامی-ایرانی، براساس نتایج این پژوهش، بهره‌گیری از فناوریهای نو در ترکیب با عناصر و فرمهای بومی و سنتی، هماهنگی با شرایط اقلیمی، حفظ ارزشهای فرهنگی-اجتماعی و اصول معماری بومی و همچنین استفاده از فناوریهای ساخت و مصالح جدید در ایجاد هماهنگی، تضاد، شفافیت و... بسته به شرایط مکانی-زمانی، مهمترین شاخصهای مطلوبیت در معماری اسلامی-ایرانی به شمار می‌آیند.

ربیعی و محمدزاده یزد (۱۳۹۲)؛ در پژوهشی با عنوان: آسیب‌شناسی فضای مجازی؛ بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی دانشجویان، یافته‌ها حاکی از آن است که یکی از متغیرهایی که بیشترین اثر را بر انزوای اجتماعی دارد، استفاده اجتماعی از اینترنت است. نتیجه تحقیق حاکی از آن است که استفاده اجتماعی از اینترنت با بتای ۲۴ درصد دارای تأثیر مستقیمی بر انزوای اجتماعی است.

هدایت مفیدی و همکاران (۱۳۹۶)؛ در پژوهشی با عنوان: فضای مجازی و زبان فارسی: غیرمعیارهای نوشتاری در شبکه اجتماعی تلگرام، در این پژوهش دو گروه خبری (دارای ۱۱۵ و ۹۸ عضو) از شبکه ارتباطی تلگرام انتخاب و جمله‌های آن بر اساس الگوهای معیار در سه حوزه فنی، زبانی و بلاغی بررسی شد. تعداد جمله‌های بررسی شده ۷۵۳ مورد بود که طبق بررسی‌های انجام شده بیشترین کاربردهای غیرمعیار به ترتیب در حوزه ویرایش زبانی، فنی و بلاغی بود. اولین قدم در جهت اصلاح خطاهای زبان ارتباطی در فضای مجازی آگاهی‌دادن از نوع خطاها به کاربران است و در وهله بعد این ناهنجاری‌های زبانی باید در صورت امکان کنترل و الگوهای معیار جایگزین آنها شوند.

شوهانی و حسینی (۱۳۹۷)؛ در پژوهشی با عنوان: بررسی وجوه تأثیر فضای مجازی بر زبان و ادبیات فارسی معاصر، چنین بیان می‌دارد که، به طور کلی رشد فضای سایبر در جامعه ما از یک سو، شکل‌های نوینی از طرح افکار ادبی را پیش روی نویسندگان و شاعران قرار داده و امکان تعامل گسترده‌تر و سریع‌تری را میان خالق آثار ادبی و مخاطبان آن‌ها فراهم نموده

است؛ از سوی دیگر، شتابزدگی در نوشتن، سطحی شدن برخی از آثار و همچنین نقد آن ها، ایراد های نوشتاری و بی توجهی به ویرایش نوشته ها و ... از جمله عیوبی است که گریبانگیر آثار منتشر شده در این فضا گردیده است.

عسگری (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان: آسیب شناسی فضای مجازی در تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان، نتایج پژوهش نشان می دهد، که گسترش فضاهای مجازی اینترنتی مانند انواع دیگر تحولات و پیشرفت ها، پیامدها و آثار مثبت و منفی گوناگونی را در زمینه آداب و اخلاق زندگی خانوادگی کاربران این گونه فضاها ایجاد کرده است. از جمله پیامدهای مثبت فضای سایبری، آسان سازی و سرعت بخشی ارتباطات و تبادل اطلاعات است. از جمله پیامدهای منفی فضای سایبری از ابعاد گوناگون، می توان به آسیب های روانی و شخصیتی، آسیب های خانواده، و آسیب های اخلاقی و فرهنگی اشاره کرد. بنابراین، هدایت و نظارت والدین در کنار شناخت و آگاهی از آسیبهای پیش روی فضای مجازی، میتواند از بهترین راهکارها در جهت رفع آسیبهای فضای مجازی باشد.

مولائی قولنجی (۱۳۹۹)؛ در پژوهشی با عنوان: بررسی چالشهای آموزش مجازی و کرونا، چنین بیان می دارد، با درک و فهم صحیح از تاثیر و فواید رسانه های الکترونیکی بر یادگیری و مشخص نمودن جایگاه آنها در سیستم آموزشی می توان به این امر امیدوار بود که با کمک این چنین رسانه ها و ایجاد فضا و محیط های الکترونیکی حد و حدود و محدودیت های آموزش و یادگیری را از سر راه برداشته و دانش آموز را با دامنه گسترده ای از همفکران و هم اندیشان خویش مواجه می کند و با اشتراک گذاری اطلاعات در توسعه فضاهای مجازی، ارتباطی و تعاملی کمک مهمی می کنند.

علیپور و همکاران (۱۳۹۹)؛ در پژوهشی با عنوان: بررسی اهمیت و لزوم توجه به چالشهای آموزش و یادگیری در فضای مجازی در دوران کرونا در نظام آموزشی ایران، بیان می دارد آموزش رکن اصلی در توسعه پایدار هر کشور است و آموزش الکترونیکی امروزه از جدیدترین، موثرترین و مطمئن ترین روشها در توسعه آموزشهای فردی و سازمانی است. سیستم نوین آموزش الکترونیکی فواید و مزایای منحصر به فردی را برای افراد سازمانها و مراکز آموزشی به همراه دارد.

مبانی نظری تحقیق

تاریخچه آموزش مجازی

آموزش از راه دور ریشه در زمان های قدیم داشته و به عقیده بعضی از صاحب نظران به زمان افلاطون و شاگردش دیونسیس می رسد ولی از آنجایی که شواهد نشان می دهد اولین آموزش از راه دور به شیوه پستی و مبادله مواد آموزشی و پرسش و پاسخ از طریق پست در سال های ۱۷۲۸ میلادی انجام گرفته است از آن زمان تا به حال شکلهای مختلفی از آموزش به صورت های ترویجی، ارشادی و آکادمیک از طریق مکاتبه، ضبط صوت، برنامه های تلویزیونی، ویدئویی و اخیرا ماهواره ای و... انجام پذیرفته است. اما آموزش از راه دور به شیوه های جدید یعنی با بهره گیری از تکنولوژی نوین کامپیوتری و از همه مهمتر اینترنت پدیده ای نو بود. آموزش مجازی برای اولین بار در قرن ۱۹ به عنوان تحصیلات مکاتبه ای (Correspondence Study) شناخته شد. پس از چندی تحصیلات مکاتبه ای با استفاده از سیستم پستی فراگیر شد و مدارس و دیگر موسسه های دارای صلاحیت به ارایه آموزش مجازی با استفاده از پست پرداختند و ارتباط نوشتاری معلمان و دانش آموزان را برقرار کردند. ایالات متحده تنها کشور ارائه دهنده تحصیلات مکاتبه ای نبود، بلکه کشورهای اروپایی نیز از اوایل دهه ۱۸۴۰ دوره هایی برای آموزش خلاصه نویسی و زبان ارایه کردند (ضمیری، ۱۳۸۰، ص ۱۸۵).

آموزش مجازی

آموزش مجازی یک یادگیری اینترنتی است که می توان شامل رساندن مطالب در چندین شکل، مدیریت آموزشی و یک مجموعه شبکه شده از دانش آموزان و تعدادی توسعه دهندگان و کارشناسان خبره می باشد، همچنین آموزش مجازی یادگیری را سریعتر و با هزینه کمتر میسر می سازد. به علاوه دستیابی به آموزش برای همه و شرکت همگان در فرایند یادگیری را مهیا می سازد. با این روش، در هر لحظه و در هر مکانی می تواند با استاد خود ارتباط برقرار و یا از آرشو سولات امتحانی و کلاسهای برگزار شده استفاده کند (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۱، ص ۱).

ویروس کرونا و آموزش مجازی

ویروس کرونا در بسیاری از کشورهای جهان شیوع پیدا کرده و جان بسیاری را گرفته است. با شیوع کرونا مدارس و دانشگاهها در کشورهای درگیر این بیماری تعطیل شدند و همه اقدام به ارائه آموزش از راه دور کردند؛ اینترنت، گوشی هوشمند، لپ تاپ و کامپیوتر از ابزارهای مهم برای برقراری کلاسهای مدارس و دانشگاهها شد که در کشور ایران نیز هم از این طریق، آموزش به دانش آموزان و دانشجویان ارائه گردید. کشور ایران سناریوهای مختلفی برای بهبود وضعیت آموزش در منزل را طراحی و اجرایی کرد که از جمله آنها می توان به آموزش دروس از طریق شبکه تلویزیونی آموزش، تهیه لوح های فشرده آموزشی و تدوین درسنامه اشاره کرد. آموزش و پرورش و دانشگاهها تمام تلاش خود را به کار گرفتند که دانش آموز و دانشجویی از کسب آموزشهای لازم باز نماند، ولی نبود زیرساختها در برخی مناطق بویژه مناطق روستای و همچنین پایین بودن سطح درآمد برخی از اقشار بخصوص در حواشی شهرها موجب شد این سیکل آموزشی به طور کامل انجام نشود (هدایتی، ۱۳۹۹)

فرصت های فضاهای مجازی

بشر همواره به دنبال کشف پدیده های اطراف و افزایش آگاهی خویش نسبت به آنها بوده است. انسان ها در خلال زندگی، مجبور به انجام فعالیت های مختلفی هستند که بدون شناخت و درک جهان پیرامون خود، امکان پذیر نیست. برای دستیابی به سطح قابل قبولی از شناخت و درک پدیده ها، به اطلاعات نیاز است و اطلاع یابی، همواره به عنوان یکی از بنیادی ترین نیازهای بشر برای توسعه و پیشرفت مطرح بوده است (کوشا، ۱۳۸۱، ص ۲) امروزه کاربرد رایانه در زندگی انسان به گونه ای روز افزون گسترش می یابد و کنش های انسانی نیز به آن بیشتر وابسته می شود. اینک رایانه به کمک اینترنت به ابزاری مهم و کارآمد برای به روز بودن و در جریان رویدادها قرار داشتن بدل شده است (موسسه فرهنگی پژوهشی نو ارغنون، ۱۳۸۱، ص ۳) شبکه های اجتماعی، یکی از سرویس های مهم اینترنتی است که توجه کاربران زیادی را در سراسر جهان به خود جلب کرده است. مهم ترین مزایای این شبکه ها را می توان انتشار سریع و آزادانه اخبار و اطلاعات دانست که به افزایش قدرت تحلیل و تقویت روحیه انتقادی در سطح جامعه می انجامد (باغستانی، ۱۳۸۴، ص ۱۴)

مهمترین ویژگیهای کارکردی کلاس مجازی

ویژگیهای کارکردی کلاس مجازی عبارتند از: طراحی کلاس منطبق با خواسته های مطلوب، طراحی روند یادگیری برنامه درسی (به وسیله معلم) خبره و براساس نیازهای شناختی فراگیر؛ امکان مکاشفه فراگیر با توجه به پیوند خوردن به صفحات دیگر اینترنت؛ امکان بازیابی اطلاعات بیشتر و جامع تر با استفاده از موتورهای کاوش. موارد دیگری از ویژگیهای کارکردی کلاس مجازی شامل: ۱- نظارت و پیگیری پیشرفت فراگیر به صورت بی واسطه و بی درنگ، ۲- افزایش تعامل میان معلم، متعلم و خانواده با استفاده از امکانات شبکه وب، ۳- پیوند میان کلاس و جامعه از طریق ارتباط پیوسته با سامانه های اطلاعاتی دیگر. علاوه بر اینها به سه ویژگی کارکردی مثبت و دو ویژگی کارکردی منفی کلاس مجازی نیز میتوان اشاره کرد. کارکرد مثبت کلاس مجازی تعمیم عدالت آموزشی، شکسته شدن حصار زمان و مکان و افزایش پویایی در محیط آموزشی است. گزینههای منفی کلاسهای مجازی، کاهش ارتباطات چهره به چهره و کاسته شدن از تعاملات واقعی فراگیر با محیط یادگیری است. همچنین، افزایش مشکلات جسمانی خسته شدن چشم، درد استخوان و اعتیاد به وبگردی نیز از نکات منفی کلاسهای مجازی هستند (منتظر ودیانی، ۱۳۸۲، ص ۵)

مزیت های آموزش مجازی

- ۱- در مطالعه به صورت آنلاین از مزایای کار گروهی بهره مند می شوید
- ۲- کنجکاوی و ابتکار بیشتر و دسترسی به تکنولوژی های جدید
- ۳- اطلاعات به روز است و از اطلاعات به روز می توانید استفاده کنید
- ۴- ارزیابی به صورت آنلاین است
- ۵- می توانید بیش از یک درس یا رشته را فرا گیرید

- ۶- در هر زمان می توان یاد گرفت
- ۷- در هر مکانی امکان یادگیری وجود دارد
- ۸- هزینه های یادگیری کاهش می یابد
- ۹- دانش و اطلاعات را عموم مردم می توانند بدست آورند
- ۱۰- تبعیض و پارتی بازی کمتر اتفاق می افتد (کیا، ۱۳۸۸)

آثار مخرب فضای مجازی

تغییر در اوقات فراغت

اینترنت مشخص ترین نماد این عصر است که اساسی ترین سهم را در اوقات فراغت مجازی دارد. رهایی شخص از تعهدات شغلی، اقتصادی و وظایف شخصی، خانوادگی، تحصیلی و اجتماعی با استفاده از فضای مجازی، فراغت مجازی را می سازد. در وجه فراغت و سرگرمی در فضای مجازی، محوریت یافتن ارتباط و سرگرمی، از متن خارج شدن مکانها و تجارب اوقات فراغت، رواج شکلهای سرگرمی غیر وابسته به زمان و مکان، چند وظیفه ای شدن رسانه های جدید و لذت بردن جوانان از توانایی انجام همزمان چند وظیفه و امکان پذیر ساختن انواع جدیدی از مشارکتهای عاطفی و زیبایی شناختی و فرهنگی از جمله مشخصه های رسانه های جدید به ویژه فضای مجازی است. (برون، ۱۳۹۶، ص ۸۹-۸۸)

بحران هویت و اختلال در شکل گیری شخصیت

عناصر سه گانه هویت، یعنی: شخص، فرهنگ و جامعه، هر یک در تکوین شخصیت فرد نقش مهمی را ایفا می کنند. هویت شخصی، ویژگی بی همتای فرد را تشکیل می دهد. هویت اجتماعی در پیوند با گروهها و اجتماعات مختلف قرار گرفته و شکل گیری آن، متأثر از ایشان است. و در نهایت، هویت فرهنگی، برگرفته از باورهایی است که در عمق وجود فرد به واسطه تعامل او با محیط پیرامون و آموزه های آن، از بدو تولد تا کهنسالی جای گرفته است. از آن جا که فضای سایبری، صحنه ای فرهنگی و اجتماعی است که فرد خود را در موقعیت های متنوع، نقش ها و سبک های زندگی قرار می دهد، خود زمینه ای است برای آسیب پذیری شخصیت کاربر که در نتیجه، موجب چند شخصیتی شدن کاربر خواهد شد. در فضای سایبر بیش از آن که هویت ظاهری فرد مطرح گردد، درون مایه های افراد بروز می کند. هر کس درصدد بیان اندیشه ها و علاقه مندی های خویش است. مطرح نشدن هویت شخصی و مشخصات فردی در اینترنت موجب تقویت شخصیتهای چندگانه و رشد و استحکام آن می گردد. جوانان در این محیط از آسیب پذیری بیشتری برخوردارند و به ویژه در دورانی که هویت آنان شکل می گیرد، این خطر پر رنگ تر می شود (علی اکبری و نصیری زرنندی، ۱۳۹۸، ۶۷)

شکاف نسل ها

اینترنت شکاف میان نسل ها را بیشتر کرده است و اکنون شکاف میان نسل دوم و سوم علاقمند به اینترنت نیز آشکار شده، به گونه ای که هیچ یک زبان دیگری را نمی فهمند. امروزه با ورود وسایل و تکنولوژیهای جدید به عرصه خانواده ها شاهد این هستیم که والدین و فرزندان ساعت های متمادی در کنار یکدیگر می نشینند، بدون آنکه حرفی برای گفتن داشته باشند. ما دیگر کمتر نشانه هایی از آن نوع خانواده هایی را داریم که والدین و فرزندان دور هم نشسته و درباره موضوعات مختلف خانوادگی و کاری با هم گفتگو کرده و نظرات همدیگر را راجع به موضوعات مختلف جویا شوند. در شرایط فعلی روابط موجود میان والدین و فرزندان به سردی گرائیده و دو نسل به دلیل داشتن تفاوت های اجتماعی و تجربه های زیسته مختلف زندگی را از دیدگاه خود نگرینسته و مطابق با بینش خود آن را تفسیر می کنند. نسل دیروز (والدین) احساس دانایی و با تجربگی می

کند و نسل امروز (فرزندان) که خواهان تطابق با پیشرف تهای روز است، در برابر آنها واکنش نشان می دهد و چون از پس منطق و نصیحتهای ریشه دار و سرشار از تجربه آنها بر نمی آید به لجبازی روی می آورد (رحیمی، ۱۳۹۰، ص ۱۹)

چالش های آموزش مجازی

چالش های آموزش مجازی علی رغم اینکه آموزش مجازی محاسن فراوانی دارند اما نظام های آموزشی را دچار مشکلاتی نیز می نمایند. برخی از این مشکلات عبارتند از: ۱- نیاز مخاطبان به سواد رایانه ای ۲- لزوم وجود استاندارد های خاص برای ارزیابی و برنامه های آموزشی ۳- مسئله صدور و اعتبار گواهی نامه و مدارک مربوطه ۴- محدودیتها در رفع اشکال درسی دانشجویان ۵- آموزش به زبان غیر بومی ۶- مطرح شدن مسائل مربوط به حق مولف منابع اطلاعاتی ۷- نیاز به استفاده از ابزارها و تجهیزات خاص ۸- نبود رقابت درسی محسوس بین فراگیران. ۹- برخی مشکلات اجرایی جهت استفاده از هر سیستم فناوری نوین در امور آموزشی کشور لازم است ابتدا شرایط زیر فراهم شود: ۱- ایجاد زیر ساختار های قوی فناوری ۲- توسعه سرمایه گذاری در زمینه فناوری اطلاعات و صنایع مربوط به آن ۳- رعایت مسائل مربوط به قانون حق مولف و پیگردهای قانونی آن ۴- تدوین استاندارد های آموزشی لازم برای ارزیابی آموزشگران و دانشجویان ۵- تدوین دوره های آموزشی مستمر ضمن خدمت برای مسئولان، پرسنل و اساتید ۶- تجهیز نیروی انسانی مناسب برای راه اندازی و پشتیبانی سیستم های آموزشی ضروری است ۷- سرمایه گذاری و مشارکت دولت و بخش های خصوصی در این زمینه الزامی است ۸- فرهنگ سازی مناسب و تغییر نگرش سنتی جامعه در امر آموزش باید صورت پذیرد ۹- ارتباطات و هماهنگی بیشتر در سطح بین المللی جهت اعطای گواهی نامه معتبر جهانی الزامی است. (بی تا)

تأثیرات فضای مجازی بر زبان و ادبیات فارسی

علاوه بر تأثیراتی که فضای مجازی بر ساختارهای فرهنگی جوامع و مناسبات اجتماعی و سبک زندگی افراد بشر نهاده است، ادبیات ملتها نیز به شدت تحت تأثیر فضای مجازی و رسانه های جمعی قرار گرفته است. در این میان، ادبیات فارسی نیز در حوزه های شعر و نثر و همچنین نقد ادبی و قواعد نوشتاری دچار تغییراتی شده است که بخشی از آنها سبب رشد و بالندگی آن گردیده و بخشی نیز، جزو مضرات و معایب فضای مجازی است و سبب رکود، رخوت و سستی بخشهایی از زبان و ادبیات ما در سالهای اخیر شده است. (شوهانی و حسینی، ۱۳۹۷، ۷۶)

چالش های فضای مجازی بر زبان و ادبیات فارسی

تأثیر فضای مجازی بر قواعد نوشتار

از گذشته تاکنون، نوشتار در بسترهای مختلفی نمود یافته است؛ از کتابها و رسالات گرفته تا روزنامه ها و مجلات و پس از آن نوشتن در فضای مجازی. نوشتار در فضای مجازی نیز مراحل متفاوتی را از سر گذرانده است که عمومی ترین شکل آن نوشتن در فضای فیسبوک و پس از آن وبلاگها بوده است؛ اما امروزه رسانه های بسیار و انتخابهای بیشتری پیش روی مخاطبان قرار دارد که تلگرام و اینستاگرام پرطرفدارترین آنها هستند. (شفاهی، ۱۳۸۶، ص ۷۷)

اولین و البته مهمترین ویژگی فضای مجازی آن است که این امکان را در اختیار همه مخاطبان عام و خاص خود قرار می دهد که به انتشار آثار و نوشته هایشان بپردازند، همین امر سبب می گردد که افراد کم سن و سال و همچنین افراد کم سواد نیز دست به کار شوند و اشعار و دلنوشته هایشان را به اشتراک بگذارند، این امر، خود آسیبهای بسیاری بر نوشتار فارسی وارد کرده است. آفت و آسیب اصلی انتشار آثار سست در فضای مجازی آنگاه بیشتر خود را نشان می دهد که این نویسندگان جوان و اغلب کم سواد در توهم حقیقت این فضا غوطه می خورند (همان، ص ۸۹)

تخفیف نابجا در ساختمان واژه ها

مخاطبان فضای مجازی به دلیل قاعده مند نبودن این فضا، - به عمد یا غیر عمد - قاعده «کم کوشی» را که بیشتر مربوط به زبان گفتار است، در نوشته های خود به کار می برند و براین اساس، « زبان به نمایش می گذارند. در این میان، « می گویند » احساس راحتی خود را با نوشتن واژه ها همانطور که بسیاری از کلمات را به شکل گفتاری تغییر می دهند و بسیاری را نیز کوتاه شده و مخفف می کنند که هیچ شباهتی به کلمات مخفف در زبان ادبی ندارند. در اینگونه کلمات، اغلب حرف آخر کلمه حذف میشود، برای مثال: فک کردن به جای فکر کردن / انقد، اینقد به جای آنقدر / صَب کردن به جای صبر کردن / صُب به جای صبح / قط کردن به جای قطع کردن. (شوهانی و حسینی، ۱۳۹۷، ص ۷۹)

تغییر ساختمان واژه ها

علاوه بر استفاده از شکل نامتعارف و مخفف شده کلمات، در بسیاری از مکالمات نوشتاری در فضای مجازی و حتی دلیوشته ها و روز نوشته ای مخاطبان این فضا، تغییراتی در ساختمان واژه ها اتفاق می افتد که مطابق قواعد دستور زبان فارسی نیستند. تا پیش از همه گیر شدن استفاده از فضای مجازی، همواره مرز مشخصی میان زبان نوشتار و زبان گفتار وجود داشت و سخنوران و نویسندگان در مقام نگارش، کمتر دچار اشتباه می شدند؛ اما گسترش فضای مجازی و قاعده مند نبودن نوشتار در آن، این مرزها را درهم شکسته است و کاربران آن، آنطور که می خواهند می نویسند. این امر در بسیاری از موارد سبب تغییر نابجا در ساختمان کلمات می گردد. نمونه هایی از این تغییرات عبارتند از: ایشالا، انشاءالله به جای إنشاءالله / ديقه به جای دقیقه / اصن به جای اصلاً / لدفن به جای لطفأ. (همان، ص ۷۹)

استفاده از واژه های بیگانه

واژه های دخیل در زبان فارسی از گذشته تاکنون همواره وجود داشته و اغلب در بطن زبان نیز همین که ملتی یکی از محصولات کشاورزی یا صنعتی را از کشور دیگر « پذیرفته شده اند، در واقع به دستاورد یا بعضی قواعد و آداب تمدن و فرهنگ را از ملتهای دیگر اقتباس کرد، غالباً لفظی را که بر آن معنی دلالت داشته نیز عیناً یا با مختصر تغییری می پذیرد (ناتل خانلری، ۱۳۹۵، ص ۹۹)

غلطهای املائی

ویژگی اصلی فضای مجازی سرعت تبادل اطلاعات است و سرعت بالا معمولاً دقت از آنجایی که را پایین می آورد. در فضاهایی مانند تلگرام که گپها با سرعت بالا صورت می گیرند و مطالب غالباً از پیش آماده نمی شوند؛ حتی در میان متخصصان ادبیات و نویسندگان و ویراستاران نیز احتمال خطا، البته به میزان خیلی کمتر از بقیه هست؛ اما معمولاً متخصصان با فرستادن اصلاحیه، خطاها را آشکار و رفع می کنند، ولی در میان عموم مردم، چنین فرهنگی رواج ندارد، اولاً به این دلیل که اهمیت درست نویسی برای اغلب مردم آشکار نیست و ثانیاً به این علت آشکار که واقعاً بیشتر مردم ما بلد نیستند که درست بنویسند (غفاری ۱۳۹۴، ص ۴)

کم توجهی به ساختمان جمله و قواعد دستوری

از منظر مخاطبان فضای مجازی، جابجایی ارکان جمله و برهم زدن قواعد دستوری، بسیار طبیعی به نظر می رسد، زیرا این مخاطبان، جهان بی قید و قاعده ای یافته اند که فارغ از هر نوع سخت گیری و خرده گیری می توانند بنویسند. همین امر سبب می گردد که در گذر زمان و برای مخاطبان کم سن و سال تر که به نوعی همزمان با این فضا رشد می کنند، این بی قاعدگی و برهم زدن نظم دستوری جملات، تبدیل به قاعده شود، چرا که آنها بیش از آن که از کلاسه های رسمی درس، تأثیر بپذیرند، تحت تأثیر قدرت انکارناپذیر رسانه های جمعی و فضای مجازی قرار دارند (شوهانی و حسینی، ۱۳۹۷، ص ۸۱)

نتیجه گیری

با توجه به شیوع بیماری کرونا که تمام مردم دنیا را یکباره، غافلگیر کرد و این عرصه با وجود تمهیدات و تدابیر اتخاذی، روز به روز گسترده تر می شود، از طرفی به کارگیری فضای مجازی در تمامی سطوح، بیش از پیش، احساس می شود و با توجه به سیطره آن، باید در قالب صحیح و متعارف با فرهنگ و زبان رسمی کشور باید طراحی گردد و غنای زبان و ادبیات فارسی را تحقق بخشید چرا طبق بررسی ها، ضمن مزایا و کارکردهای مختلف فضای مجازی در شرایط کرونا یا در شرایط فارغ از آن، در صورت عدم مدیریت و سازماندهی آن در شکل و قالب صحیح، در کوتاه مدت تأثیرات منفی و مخربی را ایجاد خواهد کرد. همان طور که بررسی ها نشان می دهد، فضای مجازی بر قواعد نوشتار زبان و ادبیات فارسی، ساختمان واژه ها، ساختمان جملات و قواعد دستور زبان فارسی به شدت تأثیر گذاشته است و از طرفی در ادامه این تأثیرات مخرب، باعث توسعه و افزایش به کارگیری از واژه های بیگانه به جای واژگان زبان و ادب فارسی شده است و غلطهایی املائی را به میزان زیادی، افزایش داده است.

پیشنهادهای

با توجه به اهمیت این موضوع پیشنهاد می گردد؛

- ۱- به کارگیری صحیح زبان نوشتاری و نگارشی در رسانه های جمعی : تلویزیون، رادیو وبسایت ها و کانالهای مختلف مجازی
- ۲- ایجاد و ارتقای نرم افزارهای رایگان خطایاب کلمات از منظر املائی، دستوری، ویرایشی و... قابل نصب برای انواع رایانه ها، تلفن همراه و تبلتها،
- ۳- برگزاری سینمهار و جلسات متعدد با موضوع درست نویسی در فضای مجازی به خوبی می تواند این مثل را برطرف یا تا حد زیادی، برطرف نماید.
- ۴- معلمان، روشنفکران و تمامی افراد با سواد، می تواند هر یک به سهم خود در گفت و گو ها و در پیامکهای یا متن های نوشتاری که از سوی افراد به غلط، تقریر یا بیان می شود، به افراد شکل صحیح را برای غنای فارسی و اصلاح آن، متذکر شوند.

-۵

منابع

کتاب ها

- پرنده، علی(۱۳۸۰)، کاربرد اینترنت در پژوهش، چاپ اول، تهران، نشر دفتر پژوهش های فرهنگی
- تاکي، مسعود، عمرانی، غلامرضا، ذوالفقاری، حسن، قاسم پور مقدم، حسین، نوریان، مهدی، میرجعفری، اکبری(۱۳۸۵)؛ ادبیات فارسی ۱، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، ناشر :شرکت چاپ ونشر کتابهای درسی ایران. ص ۸۷.
- ضمیری، محمدعلی(۱۳۸۰)، تاریخ آموزش و پرورش، تهران، نشر امیرکبیر، چاپ چهارم.
- قاسمی، علی حسین (۱۳۹۲)، اطلاع یابی در اینترنت، تهران، نشر کتابدار، چاپ دوم.
- کریمی، عبدالعظیم (۱۳۸۱)، تربیت چه چیز نیست، تهران، نشر تربیت، چاپ سوم.
- کوشا، کیوان(۱۳۸۱)؛ ابزارهای کاوش اینترنت، تهران: نشر کتابدار، چاپ اول.

مقالات

- آشنا، حسامالدین(۱۳۸۰)؛ «اینترنت و امنیت فرهنگی - سیاسی ...» (مجموعه مقالات) کمیسیون ملی یونسکو.
- برون، مهرداد(۱۳۹۶)؛ فضای مجازی و آسیبهای آن در نظام خانواده، زندگی ناب، جلد ۶، شماره ۲۰، صص ۷۹-۱۰۷.

حبی، محمدباقر (۱۳۹۲)، عملیات روانی و رسانه، فصلنامه رسانه و خانواده، شماره هفتم، قم، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما.

خامه گر، محمد (۱۳۸۶)، راهکارهای افزایش فضای مجازی، فصلنامه کتابداری، رهاورد نور، شماره ۱.
دارابی، شکوفه (۱۴۰۰)، تحلیل محتوای دینی در کتابهای فارسی دوره دبیرستان، نشریه پویش در آموزش علوم انسانی دانشگاه فرهنگیان، شماره ۲۴، پاییز ۱۴۰۰، صص ۱۶-۱.

ربیعی، علی، محمدزاده یزد، فرشته (۱۳۹۲)، بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی دانشجویان، راهبرد اجتماعی فرهنگی، سال دوم، شماره ۶، بهار ۱۳۹۲.

شوهانی، علیرضا و حسینی، سارا (۱۳۹۷)، بررسی وجوه تأثیر فضای مجازی بر زبان و ادبیات فارسی معاصر، مجله زبان و ادب فارسی (دانشگاه تبریز)، شماره ۲۳۷، بهار و تابستان ۱۳۹۷.

عسگری، عشرت (۱۳۹۸)، آسیب شناسی فضای مجازی در تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان، همایش ملی روانشناسی، تعلیم و تربیت و سبک زندگی، دانشگاه پیام نور قزوین، دوره ۳، ۱۳۹۸.

علی اصغر کیا (۱۳۸۸)، نگاهی به آموزش مجازی (الکترونیک) پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی پرتال جامع علوم- انسانی اسفند

علی اکبری، نگین، نصیری زرنندی، زینب (۱۳۹۸)، تأثیر فضای مجازی بر آسیبهای اجتماعی، مجله پیشرفتهای نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، سال دوم، شماره ۱۶، مهر ۱۳۹۸.

علیپور، محسن و حسینی نیا، سیده علمه (۱۳۹۹)، بررسی اهمیت و لزوم توجه به چالشهای آموزش و یادگیری در فضای مجازی در دوران کرونا در نظام آموزشی ایران، فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی، دوره چهارم، شماره ۳۲، زمستان ۱۳۹۹، صص ۲۴۷-۲۵۹.

غفاری، مهسا (۱۳۹۴)، واکاوی تأثیر شلخته نویسی فضای مجازی بر زبان فارسی (از قافیه نویسی رودکی تا شلخته نویسی امروزی)، روزنامه عطر یاس، شماره ۶۷۵، تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۱۸، ص ۴.

منتظر، غلامعلی و دینانی، محمدحسین (۱۳۸۲)، دانشگاه مجازی. مجله کتابداری و اطلاع رسانی، دوره ششم، شماره ۲۱
مومنی، همایون، یوسفی، خدیجه، معافی، سیده خدیجه، بریمانی، ابوالقاسم، نیاز آذری، کیومرث (۱۳۸۸)، تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر هویت دانشجویان، پژوهشنامه ی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، شماره بیست و یکم، زمستان ۱۳۸۸.

مولائی قولنجی، یعقوب (۱۳۹۹)، بررسی چالشهای آموزش مجازی و کرونا، نشریه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، تابستان ۱۳۹۹، شماره ۵۰، صص ۲۰۶-۱۹۱.

نائل خانلری، پرویز (۱۳۹۵)، تاریخ زبان فارسی، جلد ۱، چاپ دهم، تهران، فرهنگ نشر نو.
هدایت مفیدی، مسیح، کامیابی گل، عطیه و علیزاده، علی (۱۳۹۶)، فضای مجازی و زبان فارسی: غیرمعیارهای نوشتاری در شبکه اجتماعی تلگرام، نشریه مطالعات رسانه ای، دوره ۱۲، شماره ۳۹، زمستان ۱۳۹۶، صص ۸۲-۶۵.
هدایتی، فریفته (۱۳۹۹)، کرونا و فرصت آموزش مجازی، مصاحبه پژوهشی. صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.

پایان نامه ها

رحیمی، محمد (۱۳۹۰)، عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف نسلی؛ مطالعه موردی شهر خلخال. پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

معطی، ساعده (۱۳۸۹)، بررسی فرصتها و تهدیدهای کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات و راهبردهای آن در تعلیم و تربیت، پایان نامه. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، ۱۳۸۹، کارشناسی ارشد. استاد راهنما: ایراندخت فیاض.

نورمحمدی، جواد (۱۳۹۰)؛ بررسی نقش فناوری اطلاعات در تعلیم و تربیت از منظر فیلسوفان پست مدرن، پایان نامه، دانشگاه تربیت معلم - تهران - دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، ۱۳۹۰، کارشناسی ارشد، استاد راهنما: سعید ضرغامی همراه.
منابع الکترونیکی

<http://easylearning.blogfa.com/post-1.aspx>

www.irandoc.ir

www.sid.ir